

FARKLI SOSYO-EKONOMİK DÜZEYDEKİ ÇOCUKLARIN BİLİŞSEL GELİŞİMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

AN EVALUATION OF THE COGNITIVE DEVELOPMENT OF CHILDREN FROM DIFFERENT SOCIOECONOMIC STATUS

Elif ÜSTÜN*, Berrin AKMAN**, İlker ETİKAN***

ÖZET: Bu çalışma anaokuluna giden farklı sosyo-ekonomik düzeydeki dört yaş çocuklarının bilişsel gelişimlerini değerlendirmek amacıyla planlanmıştır. Çocukların bilişsel gelişimleri “Bracken Basic Concept Scale” (Bracken, Kavram Ölçeği) ve “Mc Carthy Scales of Children’s Abilities” (Mc Carthy, Çocukların Becerilerini Değerlendirme Ölçeği) ile değerlendirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Bilişsel gelişim, okulöncesi, sosyo ekonomik düzey

ABSTRACT: This study was planned to evaluate cognitive development in children of age 4 attending kindergarten with different socioeconomic status The cognitive development of the children was assessed using the Bracken Basic Concept Scale (BBCS) and Mc Carthy Scales of Children’s Abilities (MSCA).

Keywords: Cognitive development, preschool, socioeconomic status

1. GİRİŞ

Okulöncesi dönem insan yaşamının temelini oluşturur. Bu dönemde çocuğun sağlığı, beslenmesi, aile ortamının ona sağladığı sevgi ve şefkat önemlidir. Ancak en az bunlar kadar önemli olan bir başka nokta da, insanın tüm yönlerini destekleyebilecek bir sosyal ve fiziksel ortamın bulunmasıdır. Çünkü yeterli bilişsel gelişme çocuğun gerçekleştirebileceği uygun yaşantıların yoğunluğuna bağlıdır (Chazan, Laing, Jackson, 1971).

Vygotsky ‘nin (1986) gelişim kuramı, çocuğun sosyal dünyası ile bilişsel gelişim arasında bir etkileşim olduğunu ileri sürmektedir. Vygotsky, çocuğun içinde geliştiği kültüre ve özellikle bir dili öğrenmenin çocuğun zihinsel gelişim üzerindeki etkisine büyük önem vermektedir. Sameroff (1975) ise etkileşimsel yaklaşımda, gelişimi ne tek başına bireyin ne de tek başına deneyimsel ortamın bir fonksiyonu olarak tanımlamaktadır. Gelişim, çocukla ailesi ve sosyal çevresi tarafından sağlanan deneyim arasındaki dinamik etkileşim olarak görülür.

2. YÖNTEM

Bu araştırma farklı sosyoekonomik düzeydeki (SED) dört yaş çocuklarının bilişsel gelişimlerini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 20’si üst, 20’si orta ve 25’i alt sosyo ekonomik düzeyden olmak üzere toplam 65 çocuk oluşturmuştur. Örneklem evrenden random + Bu çocukların 37’si kız ve 28’i erkektir. Çocukların bilişsel gelişimleri Bracken Kavram Ölçeği ve McCarthy Beceri Değerlendirme Ölçeği (MSCA) ile değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler tek yönlü varyans analizi (ANO-

* Hacettepe University, Faculty of Education, 06532 Beytepe, Ankara-Turkey. e-mail: eustun@hacettepe.edu.tr

** Hacettepe University, Faculty of Education, 06532 Beytepe, Ankara-Turkey. e-mail: bakman@hacettepe.edu.tr

*** Hacettepe University, Faculty of Medicine, Biostatistic Department, 06100 Samanpazarı, Ankara-Turkey. e-mail: ietikan@hacettepe.edu.tr

VA) ile analiz edilmiştir. Değişkenler içinde farklılığı yaratan grubu saptamak için Post Hoc testlerden „Tukey HSD“ testi uygulanmıştır.

Türkiye’de üç yaştan önce erken çocukluk eğitimi veren alt ve orta sosyo kültürel düzeyde bulunan merkezlerin çoğu bakım ağırlıklı merkezlerdir. Bundan dolayı araştırma tüm sosyo-kültürel düzeyleri de içine alması açısından dört yaş çocukları ile yapılmıştır.

Bracken Kavram Ölçeği iki yaş altı aydan sekiz yaşa kadar kullanılan bir ölçektir. Ölçekte, renk, harf tanıma, sayı/ sayma, kıyaslama, şekil, yön/konum, sosyal/duygusal, büyüklük, doku/materyal, nicelik ve zaman kavramlarını içeren onbir alt test bu alt testlerden toplanmış 258 kavram listesi bulunmaktadır.

Bracken Kavram Ölçeği’nde her çocuk ilk beş alt testin her birine ilk itemle başlar ve ard arda üç itemden kalıncaya kadar bu alt testlere devam edilir. Çocuğun bu beş alt testten elde ettiği puan geri kalan alt testlerin her biri için göstereceği ilk başarı düzeyini tahmin etmekte kullanılır. Çocuklar her alt testten yaptıkları doğrular sayılarak bir puan alır.

Bracken Kavram Ölçeği’nin (BBCS) harf tanıma alt testinde yer alan ve Türkçe alfabede bulunmayan ‘W’ harfi yerine ‘V’ harfi kullanılmıştır. ‘V’ harfi ilkökula hazırlık çalışmaları sırasında anaokullarında yapılan çizgi çalışmalarında ve harf tanıma çalışmalarında çocuklara öğretildiği ve konuyla ilgili uzman görüşleri alınarak seçilmiştir. Yine aynı şekilde nicelik alt testinde yer alan para kavramı ile ilgili sorularda Türk para birimi olan TL kullanılmıştır (Bracken, 1984).

McCarthy Beceri Değerlendirme Ölçeği iki yaş beş aydan sekiz yaş beş aya kadar olan çocuklarının bilişsel ve motor fonksiyonlarını değerlendiren bir ölçektir. MSCA, bellek, motor, sözel, algısal performans, nicelik olmak üzere beş ölçekte toplanmış 18 farklı testten oluşmaktadır. Sözel, algısal performans ve nicelik testlerinin birleşmesi bütün bilişsel fonksiyonları gösteren Genel Bilişsel puanları (GCI) oluşturmaktadır. Ölçek, çocukların bilişsel yeteneklerini değerlendirerek, öğrenme güçlüğü ve gelişimsel gerilikleri tanılamaya da yardımcı olmaktadır (McCarthy, 1972).

Araştırmada MSCA testinin GCI ve miktar alt testleri BBCS’in miktar ve toplam alt testleri arasındaki korelasyona da bakılmıştır. İki ölçek arasındaki korelasyon Pearson Korelasyon analizi ile değerlendirilmiştir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Tablo 1 ve 2’de görüldüğü gibi sosyo ekonomik düzeyler arasında, yön, sosyal / duygusal, doku/materyal, miktar alt testlerinde gruplararası farkın önemli olduğu görülmektedir. Tablo 3 ve 4’te ise iki ölçeğin değerlendirdiği miktar alt testleri ile BBCS’in toplam, MSCA’nın GCI puanları arasındaki korelasyon verilmiştir. Her iki alt testlerde de sosyoekonomik düzeylere göre pozitif yönde birbirini destekler nitelikte; kuvvetli ve önemli bir ilişki olduğu görülmektedir.

Sosyo ekonomik düzeyin çocukların gelişimlerinde önemli bir yer tuttuğu yadsınamaz bir gerçektir. Üst sosyo ekonomik düzeydeki aileler, çocuklarına her açıdan (beslenme, ailesel destek, sosyalleşme) iyi bir ortam sağlamaya çaba sarfederken, alt sosyo ekonomik düzeydeki ailelerin çocukları bu tür kaynaklardan ve deneyimlerden yoksun kalmaktadır ve dolayısıyla gelişimsel problemler açısından risk taşımaktadırlar (Brooks-Gunn & Duncan, 1997). Bradley (2002)’e göre de sosyo ekonomikler arasındaki fark bilişsel, sosyoduygusal ve sağlık olmak üzere üç ana alanda görülmektedir. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki yoksulluk ve ebeveynlerin eğitimlerinin düşük olması, çocukların okul başarılarını ve zihinsel gelişimlerini etkilemektedir (Alexander et.al,1993, Bloom, 1964, Duncan et.al. 1994, Escalona, 1982, Hess, et.al. 1982, Pianta et.al, 1990, Walberg & Marjoribanks 1976, Zill ve ark. Al, 1995). De Garmo ve arkadaşlarının (1999) yaptıkları çalışma sonunda sosyo ekonomik düzeyi etkileyen faktörlerin (gelir, eğitim,meslek) daha iyi ana-baba olmayla da ilişkili olduğu ve bu durumun çocukların okul başarıları, yeteneklerinin gelişimlerini etkiledikleri görülmüştür. Aynı şekilde Bradley ve arkadaşları da (2002) sosyo ekonomik düzeyi etkileyen faktörlerin bebeklikten ilkökul dönemine kadar bilişsel gelişimle ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 1: Farklı Sosyo Ekonomik Düzeydeki Çocukların BBCS'in Alt Testlerinden Aldıkları Puanların Ortalamalarının Dağılımı

BBCS	N	\bar{x}	SD	SE
SRC				
Alt SED	20	20.30	9.02	2.02
Orta SED	20	22.45	12.37	2.77
Üst SED	25	23.52	11.17	2.23
Toplam	65	22.20	10.87	1.35
Yön/Konum				
Alt SED	20	16.45	8.19	1.83
Orta SED	20	20.65	8.59	1.92
Üst SED	25	27.24	12.09	2.42
Toplam	65	21.89	10.84	1.34
Sosyal/Duygusal				
Alt SED	20	11.90	6.51	1.46
Orta SED	20	15.05	5.34	1.19
Üst SED	25	17.68	7.17	1.43
Toplam	65	15.09	6.79	0.84
Ölçü				
Alt SED	20	6.90	2.97	0.66
Orta SED	20	7.10	2.49	0.56
Üst SED	25	7.92	3.07	0.61
Toplam	65	7.35	2.86	0.36
Doku/Materyal				
Alt SED	20	6.35	3.87	0.86
Orta SED	20	8.00	4.33	0.97
Üst SED	25	10.20	4.89	0.98
Toplam	65	8.34	4.65	0.58
Miktar				
Alt SED	20	10.50	5.59	1.25
Orta SED	20	11.75	5.58	1.25
Üst SED	25	14.72	6.40	1.28
Toplam	65	12.51	6.10	0.75
Zaman				
Alt SED	20	5.65	4.93	1.10
Orta SED	20	10.20	8.35	1.87
Üst SED	25	10.96	6.13	1.23
Toplam	65	9.09	6.89	0.85

Erken çocukluk gelişimi ve eğitimi programları “risk altındaki” çocuk sayısının fazla olduğu ülkelerde giderek önem kazanmaya başlamıştır. Türkiye’de son yıllarda yaşanan ekonomik kriz nedeniyle bu tür destek programlarına duyulan ihtiyaç daha fazla hissedilmektedir. Gelişim ve eğitim programları yoluyla sosyoekonomik ve cinsiyete bağlı eşitsizlikleri gidermek, çocukları yaşatmak ve gelişim için gerekli olan en iyi koşulları sağlamak mümkün olabilir (Myers,1996). Türkiye’de bu tür eşitsizlikleri gidermek için verilen hizmetler genellikle kurum merkezlidir. Ancak ihtiyacı karşılamak amacıyla kurumların sayısının hızla artması ile birlikte, devletin yetersiz denetim ve kontrolü, ana-babaların beklenti düzeylerinin düşük olması, hem genelde niteliksel olarak zayıf bir erken çocuk eğitim sisteminin gelişmesine hem de mevcut sistemler arasında niceliksel bir ayırım olmasına yol açmıştır.

Tablo 2: Örneklem Grubunu Oluşturan Çocukların BBCS'in Alt Testlerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının SED'ye Göre Dağılımı

BBCS	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
SRC					
Gruplar arası	117.01	2	58.51	0.487	0.617
Gruplar içi	7447.39	62	120.119		
Toplam	7564.40	64			
Yön/Konum					
Gruplar arası	1338.19	2	669.09	6.710	0.002*
Gruplar içi	6182.06	62	99.71		
Toplam	7520.25	64			
Sosyal/Duygusal					
Gruplar arası	371.26	2	185.63	4.461	0.015*
Gruplar içi	2580.19	62	41.62		
Toplam	2951.45	64			
Ölçü					
Gruplar arası	13.42	2	6.71	0.814	
Gruplar içi	511.44	62	8.25	0.448	
Toplam	2951.45	64			
Doku/Materyal					
Gruplar arası	168.00	2	84.00	4.288	
Gruplar içi	1214.55	62	19.59	0.18*	
Toplam	1382.55	64			
Miktar					
Gruplar arası	214.46	2	107.23	3.064	0.54*
Gruplar içi	2169.79	62	34.99		
Toplam	2384.25	64			
Zaman					
Gruplar arası		2			
Gruplar içi		62			
Toplam		64			

Türkiye'deki mevcut sistemi incelemek amacıyla yapılan araştırmalar (Üstün, ve ark. 2000, Bekman, 1992,1997) bir kurumun amacının okulöncesi eğitimin bütün öğelerini (mekan düzenlemesi, malzeme ve donanım, program, öğretmen davranışı, personel/çocuk oranı, ana-baba/öğretmen ilişkisi ve değerlendirme yöntemleri) etkilediğini göstermiştir. Bu öğeler açısından merkezleri kıyaslayan çalışmalarda, eğitim amaçlı kurumlardaki zenginleştirici ortam olası sosyal sınıf ayrımlarını ortadan kaldırmaktadır. Okulöncesi merkezlerinin niteliğinin okulöncesi eğitimin öğelerinin yeterli ölçüde uygulanmasıyla çok yakından ilgili olduğu literatürde açıkça gösterilmiştir (Schweinhart, 1997, Sylva, 1996, Woodhead, 1996). Bekman (1992) ve Ünver (1991) yaptıkları araştırmada, eğitim veren kurumlara giden alt sosyoekonomik çevreden gelen çocukların bilişsel olarak daha karmaşık oyun davranışları geliştirdiklerini ve orta sosyoekonomik çevreden gelen çocuklardan daha yüksek düzeyde sosyal katılım sergilediklerini bulmuşlardır.

Tablo 3: BBCS'in ve MSCA 'nın Miktar Alt Testleri Arasındaki Korelasyon

	Üst SED N:20		Orta SED N:20		Alt SED N:25	
	r	p	r	p	r	p
Miktar kavramı	0.609	0.004*	0.528	0.017*	0.540	0.005

*p<0.01 *p<0.05

Tablo 4: BBCS'in Toplam Alt Testi ile MSCA'nın GCI Alt Testleri Arasındaki Korelasyon

	Üst SED		Orta SED		Alt SED	
	N:20		N:20		N:25	
Toplam GCI	r	p	r	p	r	p
	0.558	0.0011*	0.791	0.0001*	0.758	0.0001*

Örnekleme grubunu oluşturan alt SED'deki çocuklar, anne veya babalarının çalıştıkları kurumların anaokullarına gitmektedirler. Bu kurumlar ne yazık ki eğitim amaçlı kurumlar değil sadece bakım amaçlı kurumlardır. Dolayısıyla bu okullarda çocukların gelişimlerini destekleyecek nitelikli eğitim programları uygulanmamaktadır. Bununla birlikte bu okullarda eğitim amaçlı okullarda uygulanan anne-baba eğitim seminerleri de yetersiz kalmaktadır. Şunu da belirtmek gerekir ki alt SED aileler genelde anaokullarında uygulanan eğitim programlarına pek katılmamaktadırlar. Eğitim ve bakım amaçlı kurumlara giden ve anne eğitimine katılan ve katılmayanlar arasında çocukların gelişimsel değerlendirmelerinde önemli farklar bulunmuştur (Özkök, 1995, Özkök ve Sucuka, 1997).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Her iki test değerlendirildiğinde özellikle alt ve orta sosyo ekonomik düzeyde çocukların ihtiyaç ve gereksinimlerine uygun eğitim programlarının düzenlenmesine gereksinim duyulduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, sosyo ekonomik düzey farklılıklarından kaynaklanan dezavantajlar nitelikli okulöncesi eğitimi ile giderilebilecektir. Türkiye'de nitelikli erken çocukluk eğitimi verilebilmesi için okulöncesi eğitim kurumlarının Milli Eğitim Bakanlığına bağlanması gerekir. Ayrıca nitelikli öğretmen yetiştirme; hizmet içi eğitim seminerlerine; gereken önem verilmelidir. Bütün bunlar eğitimde kaliteyi yükseltecek, standartların aynı olmasını sağlayacaktır. Ayrıca kurum merkezli bakımla birlikte, anne-çocuk, anne-baba eğitim programlarının ve ev destekli programların da desteklenmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Alexander, K.L., Entwisle, D.R., Dauber, S.L. (1993). First-grade behavior: its short-and long-term consequences for school performance, *Child Development*, 64, 801-814.
- Bekman, S. (1992) Türkiye'deki erken çocukluk eğitiminin aralıklı incelenmesi, *Eğitim ve Bilim*, 84, 26-37.
- Bekman, S. (1997). Okulöncesi eğitim merkezlerinin etkili olabilmesinde niteliğin önemi, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9,101-111.
- Bloom, B. (1964). *Stability and Change in Human Characteristics*. New York, Wiley.
- Bracken, B.A.(1984) "*Bracken Basic Concept Scale Examiner's Manual*" The Psychological Corporation, Harcourt Brace Jovanovich, Inc.
- Bradley, R.H (2002) Socioeconomic status and child development. *Annual Review of Psychology*, www.findarticles.com/cf_o/m2294/n1-2_v39/21136461.
- Brooks-Gunn, J., Duncan, G.J. (1997). The effects of poverty on children. *Future Child*, 7,(2), 55-71.
- Chazan,M.,Laing, A, Jackson,S. (1971) "*Just Before School*" Oxford University College Swansea Basil Blackwell.
- DeGarmo, D.S., Forgatch, M.S., Martinez, c.R. (1999). Parenting of divorced mothers as a link between social status and boys' academic outcomes: unpacking the effects of socioeconomic status. *Child Development*, 70, 1231-1245.
- Duncan, G.J., Brooks-Gunn, J., Klebanov, P. (1994). Economic deprivation and early childhood development. *Child Development*, 65, 296-318.
- Escolana, S. (1982). Babies at double hazard: Early development of infants at biologic and social risk. *Pediatrics*, 70, 670-675.

- Hess, R.d., Holloway, S., Price, G., Dickson, W.P. (1982). *Family environments and the acquisition of reading skills*. In *Families As Learning Environments of Children* L.M. Laosa, I.E. Sigel (ed.), New York, Plenum, 87-113.,
- McCarthy, D. (1972). *Manual of McCarthy Scales of children's abilities* Psychological Corporation, U.S.A.
- Myers, R. (1996). *Hayatta kalan oniki anne çocuk*. Eğitim Vakfı Yayını,5. Ankara, Varol Matbaası, Ankara.
- Özkök, S. (1995). Ev merkezli programlar kurumsal okulöncesi eğitime ne zaman bir alternatif olabilir?erken Çocukluk Eğitiminin Önemi Sempozyum Raporu. *Anne-Çocuk Eğitim Vakfı yayını* No:6, pp. 141-149, İstanbul, Akbasım.
- Özkök, S., Sucuka, N. (1997) Anne-çocuk eğitim programının okulöncesi eğitimi sistemi içindeki yeri. *10.YAPA Okulöncesi Eğitimi ve yaygınlaştırılması Semineri*, pp. 307-312, İstanbul: YAPA yayınları
- Pianta,R.C., Egeland, B., Sroufe, L.A. (1990). *Maternal stress and children's Development: Prediction of school outcomes and identification of protective factors*. *Risk and Protective Factors in Development of Psychopathology*. Rolf, J, Masten, A., Cicchetti, D., Nuechterlein, K.,Weintraub, S. (eds.). New York, Cambridge University Press, 215-235.
- Sameroff, A. (1975) *Early influences on development: fact or fancy*. Merrill Palmer Quarterly, 21, 267-294.
- Schweinhart, L. (1997). 'Elements of early childhood program quality in developing countries' M.E. Young (Ed.), *Early child development: Investing in our children's future*, New York: Elsevier.
- Sylva, K. (1996) Research on quality in the curriculum *OMEP International Journal of Early Childhood*, 28 (2), 1-6.
- Ünver, S. (1991) "The Effects of Sex and Social Class on Children's Play in Different Activity Areas" *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Üstün, E., Akman, B., Uyanık, G. (2000). "Pre-School quality: A comparative study" *10th EECERA Conference Book*. (29 August-1-September), London, England.
- Walberg, H.J., Marjoribanks, K. (1976). Family environment and cognitive development: twelve analytic models. *Review of Educational Research*, 46, 527-551.
- Woodhead, M. (1996). *In search of the rainbow*. Bernard Yan Leer Foundation Publications.
- Vygotsky, L.S. (1986) "*Thought and Language*", MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Zill, N.; Moore, K., Smith, E., Stief, T., Coiro, M.(1995). The life circumstances and development of children welfare families: aprofile based on national survey data. In *Ecsape From Poverty: What Makes a Difference For Children?* P:L. Chase-Lansdale, J.Brooks-Gunn (eds.). New York, Cambridge University Press, 38-59